Klimaatstresstest Waterkring De Baronie
Wijkaanpak Rucphen

Inleiding

Het Deltaplan Ruimtelijke adaptatie (DPRA) is een gezamenlijk nationaal plan van gemeenten, waterschappen, provincies en het Rijk met concrete acties en doelen voor de verantwoordelijke overheden. Het doel van dit plan is om vanuit zeven ambities het proces van ruimtelijke adaptatie te versnellen en minder vrijblijvend te maken, zodat Nederland in 2050 waterrobuust en klimaatbestendig is ingericht. De zeven ambities van het Deltaplan Ruimtelijke adaptatie zijn een verdere uitwerking van de in 2014 opgestelde Handreiking Ruimtelijke adaptatie, waarin het *Weten* (analyse van het gebied; de klimaatstresstest), Willen (formuleren van de ambities; op basis van de risicodialogen), Werken (beleid en uitvoering; de klimaatadaptatiestrategie) centraal gesteld werd.

Het doel van dit document is een wijkgerichte aanpak te definiëren op het vervolg van de stresstest. We beschrijven niet alleen hoe je moet beslissen welke wijken eerst aan te pakken, maar geven ook advies hoe deze aanpak eruit ziet. Het document bevat de ingrediënten om begin 2020 vliegend van start te gaan met de risicodialogen.

Algemene aanpak risicodialogen

De risicodialoog is één van de zeven ambities uit het DPRA en wordt omschreven als de stap tussen de stresstest en het maken van een uitvoeringsprogramma voor klimaatadaptatie. De risicodialoog is een proces dat bestaat uit meerdere gesprekken met allerlei partijen. Hierbij komen de kwetsbaarheden aan bod voor wateroverlast, hittestress, droogte en overstromingsrisico's. Het proces van de risicodialoog bestaat uit de drie fasen voorbereiden, het voeren en het afronden. De kern van de risicodialoog is het gezamenlijk afwegen van risico's: wat accepteren we wel en wat niet? Uiteindelijk worden er afgewogen keuzes gemaakt en ambities geformuleerd die beschreven worden in een klimaatadaptatiestrategie.

Bij het voeren van de risicodialogen staan gemeenten voor de keuze voor een wijkgerichte of een themagerichte aanpak, of een combinatie van beide. Wij denken dat de wijkgerichte aanpak in beginsel zeer geschikt is voor het betrekken van en samenwerken met bewoners. Het wijkniveau biedt een goede balans in abstractie en concreetheid van opgaven en maatregelen. Thema's als wateroverlast en hitte laten zich goed vertalen naar het wijkniveau en naar een samenwerking met de betreffende stakeholders.

Toch zijn er ook thema's die zich wellicht beter voor een themagerichte aanpak lenen. Met name het thema droogte is er één die lastiger te vertalen is naar het wijkniveau en naar een zichtbare urgentie voor de bewoners en andere stakeholders. Landelijk zien we dat een aantal werkeenheden ervoor kiezen om droogte daarom themagericht en op regionale of gemeentebrede schaal aan te vliegen.

Prioritering wijken

Voordat er van start wordt gegaan met de risicodialogen, is een wijkprioritering gemaakt. De prioritering is input voor de risicodialogen: waar gaan we als eerst aan de slag en welke opgaven en kansen liggen er?

Allereerst zijn de wijken ingedeeld naar klimaatscore. Dat wil zeggen dat gekeken is hoe groot de risico's in een wijk zijn als gevolg van een veranderend klimaat. In onderstaande figuur is per klimaatthema aangegeven of de wijk een hoog risico heeft (ten opzichte van de rest van de gemeente) of een klein risico. Hoe donkerder de kleur hoe groter het risico.

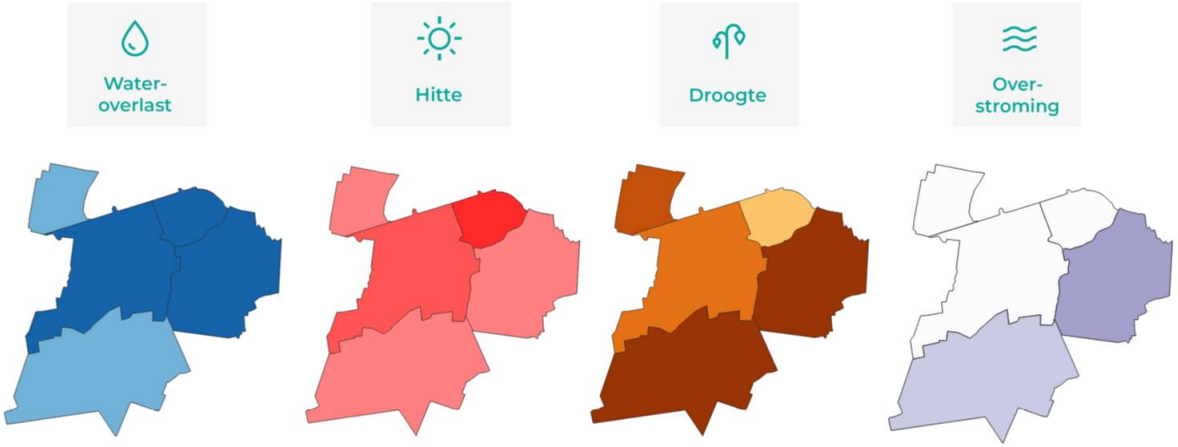

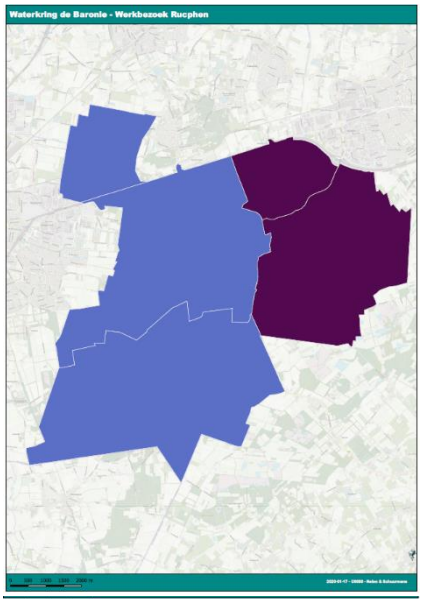

Op basis van de risico's per klimaatthema is een klimaatscore per wijk bepaald. Hoe deze score precies berekend is, is opgenomen in de memo "*Toelichting wijkscores De Baronie*". Op basis van deze totaal score zijn de wijken ingedeeld in drie klassen: licht (relatief weinig risico als gevolg van een veranderend klimaat), zwaar (relatief veel risico als gevolg van een veranderend klimaat) en gemiddeld (een gemiddeld risico als gevolg van een veranderend klimaat). In de figuur rechts is de indeling in deze drie klassen weergegeven

In welke wijk je al eerste aan de slag moet gaan met de risicodialogen en klimaatadaptatie, hangt niet alleen af van de risico's die een wijk ondervindt bij een veranderd klimaat. We hebben hiervoor ook naar twee andere aspecten gekeken: de kansen en overige opgaven in de wijk. Tijdens een interne werksessie met de gemeente hebben we deze kansen en overige opgave per wijk geïdentificeerd. In Bijlage 1 is hiervan een overzicht opgenomen. De kansen en klimaatscores zijn ook terug te vinden op het klimaatportaal www.klimaatportaalbaronie.nl.

Het prioriteren van de wijken op basis van deze drie onderdelen is geen kwantitatieve aangelegenheid. Wel bevelen we aan om onderstaande stappen, in voorgestelde volgorde, te doorlopen om te bepalen welke wijken hoge prioriteit krijgen en waar je als eerst aan de slag moet:

1. Kijk eerst naar de wijken waar de meeste kansen liggen.
2. Kijk vervolgens (binnen de wijken waar de meeste kansen liggen) naar de wijken die qua klimaatscore in de categorie "Zwaar" vallen.
3. Voor de wijken die overblijven, kijk je vervolgens of er wijken zijn die naast een klimaatopgave ook nog grote andere opgaven hebben (zoals de energietransitie of veiligheid).

Stappen wijkaanpak

Om de wijkaanpak op een goede manier vorm te geven, adviseren wij de volgende te nemen stappen:

1. **Bepalen bestuurlijke ambitie**

De eerste stap is het bepalen van de bestuurlijke ambitie. Hierbij gaat het om het inventariseren van de prioriteit voor klimaatadaptatie en de daarvoor beschikbaar gestelde middelen (tijd en geld). Hierbij gaat het voor een groot deel ook over het managen van verwachtingen, want zonder het beschikbaar stellen van extra geld en capaciteit is het niet realistisch om een grote impact op het gebied van klimaatadaptatie te verwachten.

We adviseren om raadsavonden te organiseren in de setting van een klimaatatelier. Samen met raad en/of college kan op creatieve en interactieve manier besproken worden wat de klimaateffecten zijn, welke risico's geaccepteerd worden en kunnen kansen en mogelijkheden verkend worden.

2. **Stakeholderanalyse (lokaal)**

In het gehele proces van de risicodialogen is participatie van groot belang. Participatie kan op verschillende manieren vorm krijgen, in verschillende gradaties van intensiteit en/of betrokkenheid. Er is reeds een Baronie-brede regionale stakeholderanalyse uitgevoerd (zie "*Stakeholdersanalyse en wervingsplan De Baronie*"). Ons advies is om ook een stakeholderanalyse op lokaal niveau te maken. Tijdens de tweede werksessie met de gemeente, is een eerste inventarisatie gemaakt van de relevante, lokale stakeholders. Een overzicht daarvan is opgenomen in Bijlage 2.

We onderscheiden bij participatie rond klimaatadaptatie verschillende soorten bijdragen (zie hiervoor onderstaande figuur):

- Meeweten (informatie tot je nemen, verzamelen en/of delen van informatie);
- Meebeoordelen (je mening geven door bijvoorbeeld input te leveren in de risicodialoog, of het verzamelen van meningen van anderen);
- Meedenken (adviseren en/of meebeslissen door middel van denkkracht, met als doel tot iets te komen, al dan niet in samenwerking met anderen);
- Meedoen (zelf actie ondernemen, van incidenteel tot structureel);
- Meebetalen (een financiële bijdrage leveren, van eenmalig tot structureel).

Ons advies is om bij het voeren van de dialogen ook bewust aandacht te besteden aan de intensiteit van de (mogelijke) bijdrage van stakeholders. Als voorbeeld: draagt iemand bij 'meedoen' éénmalig bij aan een actie, of structureel? En op welk schaalniveau?

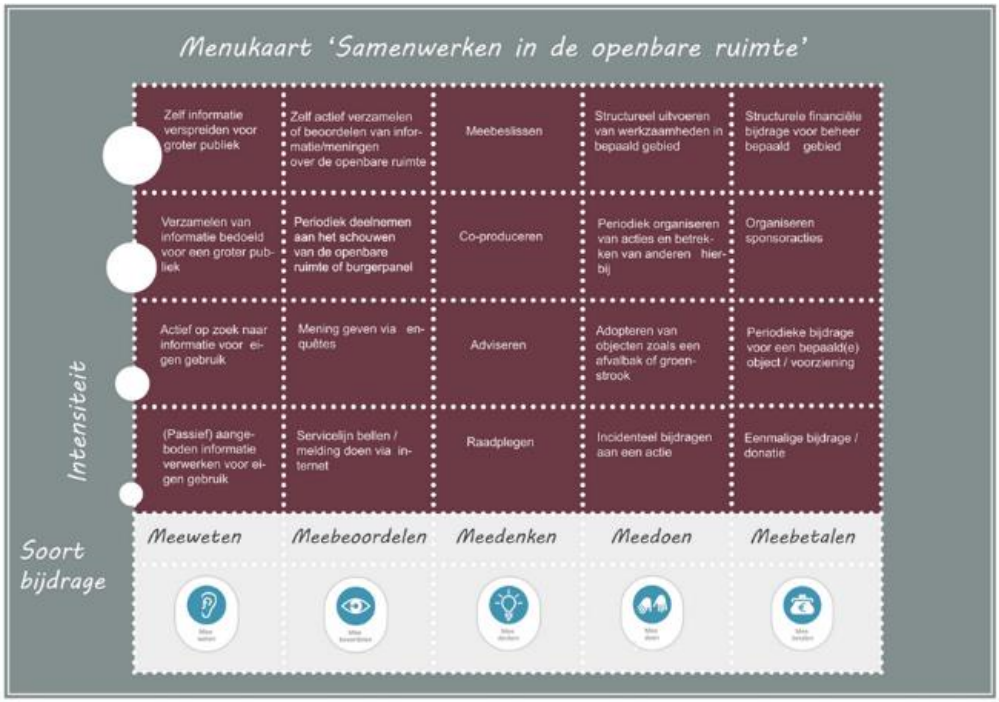

3. **Participatie- en communicatieplan (lokaal)**

We adviseren gemeenten een communicatie- en participatieplan te maken om hen op weg te helpen in het betrekken van stakeholders tijdens de klimaatdialogen. De uitgevoerde lokale stakeholderanalyse staat aan de basis van dit plan: daarin is inzichtelijk gemaakt wie in welke rol betrokken zou kunnen worden en wanneer (het 'wie').

Vervolgens kan op basis van de uitgevoerde stakeholderanalyse een participatie- en communicatieplan gemaakt en uitgevoerd worden. In het participatie- en communicatieplan staat het vormgeven van het 'wat' centraal.

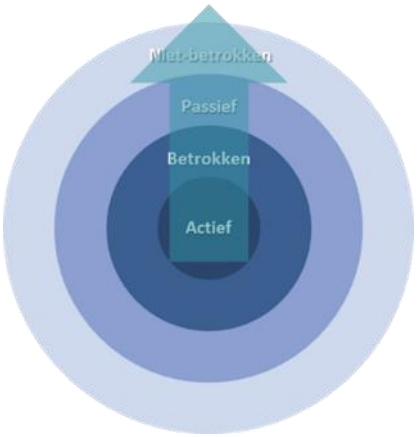

Het is cruciaal om de inwoner als stakeholder te betrekken in de klimaatdialoog. Een aanzienlijke deel van het grondgebied is in particuliere handen. Aan de andere kant valt te verwachten dat de inwoner wellicht het type stakeholder is dat nog relatief ver van het thema klimaatadaptatie af staat. Ons voorstel is om in het benaderen van inwoners specifieke aandacht uit te laten gaan naar het bereiken en verleiden van inwoners.

Voor het betrekken van inwoners wordt een sneeuwbaleffect beoogd. Dit houdt in dat eerst een groep actieve inwoners bereikt wordt die bekend is met klimaatadaptatie én mogelijk al actief is op dit vlak. Deze inwoners staan wellicht al op de radar van de gemeente of van andere stakeholders. Deze actieve groep bevat energie die we graag willen benutten in het activeren en enthousiasmeren van de andere inwoners. Je wilt daarom deze actieve groep naar buiten doen treden (zie de figuur hiernaast).

Tips voor participatie

Hieronder volgen enkele tips voor het succesvol vormgeven van participatie rond klimaatadaptatie:

- Zorg voor transparantie;
- Schep heldere verwachtingen (mogelijkheden, criteria, rolverdeling);
- Biedt handelingsperspectief, maak concreet voor stakeholders wat hun rol kan zijn;
- Werk samen op basis van gelijkwaardigheid, voorkom een belerende houding;
- Accepteer meningsverschillen over risico's en kijk vooral naar waar je elkaar kunt versterken;
- Bekijk wat ieders bijdrage kan zijn aan het proces. Maak goede afspraken over de taakverdeling en over wat jouw bijdrage kan zijn.

Borging klimaatadaptief werken in reguliere werkzaamheden

Het is van groot belang dat het klimaatvraagstuk door wordt vertaald naar alle fasen van het inrichten en het beheren van de openbare ruimte. Denk hierbij aan de volgende fasen: van omgevingsvisie, via handboek openbare ruimte, beheerplannen en bestekken. Ook bij de (her)inrichting van de openbare ruimte moet er voldoende aandacht zijn voor klimaatvraagstukken. In een handboek voor de openbare ruimte kunnen hiervoor gemeentelijke richtlijnen en tips worden opgenomen, het kan daarom een 'quick win' zijn voor klimaatadaptatie.

Uiteindelijk dient klimaatadaptief werken vertaald te worden in de gehele beleidscyclus en de werkprocessen rond het beheren en het inrichten van de buitenruimte.

We adviseren om in dit stadium implementatiedialogen te voeren met ambtenaren van betrokken overheden. Zo wordt duidelijk aan welke plannen verbonden kan worden en welke budgetten beschikbaar zijn. Ook wordt duidelijk of extra kennis en opleiding bij medewerkers nodig is, welke overlegstructuren benut kunnen worden en of

technische tools nodig zijn. Zo'n implementatiedialoog is nuttig voor elke organisatie, instelling of bedrijf die aan de slag gaat met klimaatadaptatie. Alleen dan worden ambities meegenomen in het dagelijks werk.

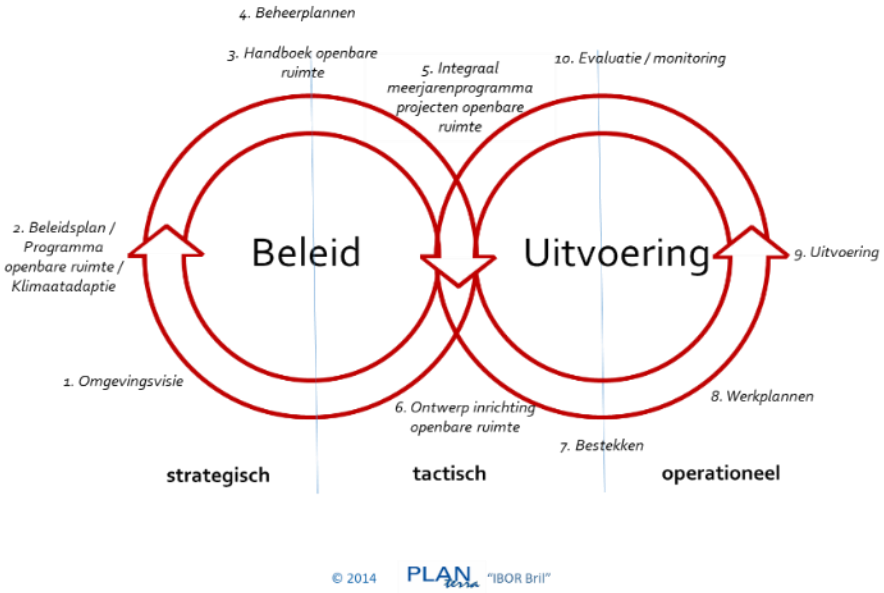

Overzicht participatiemaatregelen

In deze paragraaf geven we voorbeelden om participatie rond klimaatadaptatie op gang te brengen. Deze kunnen concreet gemaakt worden in een communicatie- en participatieplan.

Klimaat- en bewonersportaal

Naast het klimaatportaal kan ook een bewonersportaal helpen om opgaven, kansen en resultaten op één centrale plek samen te laten komen. Dergelijke portalen kunnen de verbindende factor zijn tussen diverse stakeholders, zowel op lokaal als op regionaal niveau. Bovendien kan het ook helpen om de kansen die er liggen op particuliere grond inzichtelijk te maken. Een portaal helpt om de kracht van integraliteit optimaal te benutten, doordat het ideeën, projecten en initiatieven in een vroegtijdig stadium aan elkaar kan verbinden.

Op het bewonersportaal kan je het Waterlabel ontsluiten. Dit label geeft op perceelsniveau aan in welke mate water kan worden vastgehouden op het perceel. Gemeentes kunnen dit inzetten om handelingsperspectief te bieden en inwoners te stimuleren om ook zelf aan de slag te gaan.

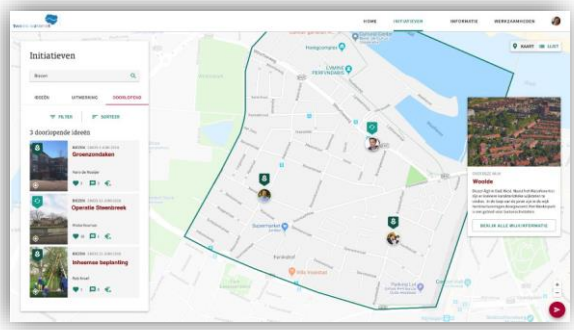

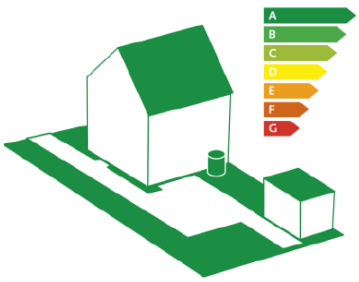

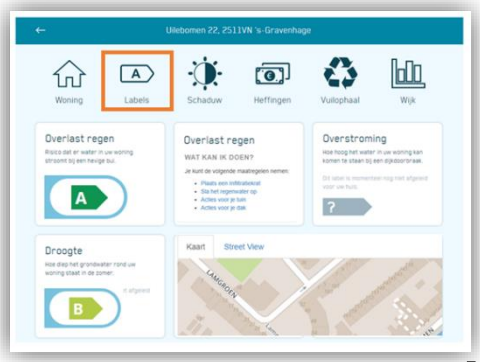

Thema-avonden

Nodig bewoners uit voor avonden over klimaatadaptatie en ga met hen in gesprek over de opgaven, kansen en mogelijkheden. Laat aandacht uitgaan naar wat bewoners eventueel zelf zouden kunnen doen rond hun particuliere eigendom. Het gebruik van creatieve werkvormen en/of inspiratiekaartjes kan helpen om input te verzamelen. Denk hierbij aan een lagerhuis opstelling, waarin discussies gevoerd kunnen worden of het risicomatrix spel waarin klimaateffecten tegen elkaar afgewogen moeten worden. Koppel de resultaten terug op een portaal om offline en online samenwerking aan elkaar te verbinden.

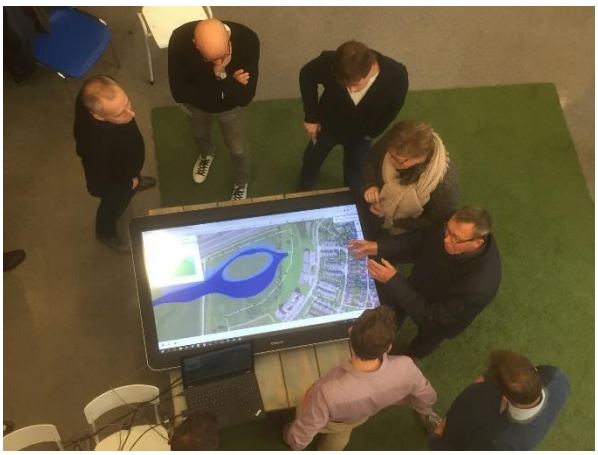

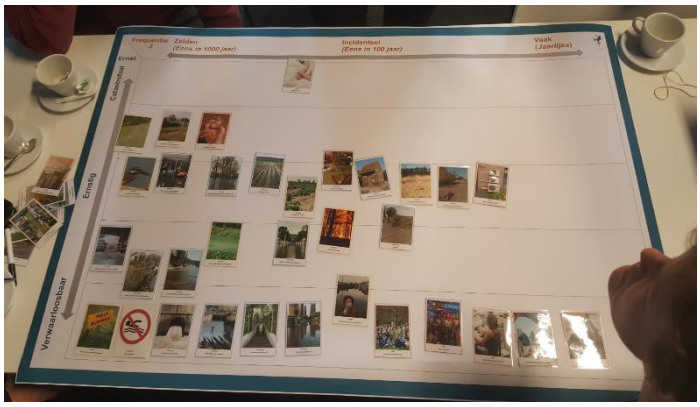

Ideeënbus klimaatadaptatie

Door op een zichtbare, ludieke manier buiten in gesprek te gaan met bewoners, ondernemers en bezoekers kan waardevolle input opgehaald worden over de mogelijke gevolgen die klimaatverandering met zich meebrengt. Bovendien kunnen mensen geïnformeerd, geïnspireerd en geactiveerd worden door kansen en mogelijkheden te inventariseren.

PUTTEN ZET PLANCARAVAN IN

Caravan mobiele ideeënbus in Putten

In een caravan in het dorp praten Puttenaren ambtenaren bij. „Eerst een visje, dan de caravan."

(Lokale) Storymap

Een (lokale) storymap kan helpen om op een beeldende en verhalende manier de gevolgen van klimaatverandering inzichtelijk te maken. Het is een aanvulling op een klimaatstresstest en kan met name ook doelgroepen aanspreken met een minder technische achtergrond (bewoners, ondernemers). Ook het creëren van bewustwording is een belangrijk uitgangspunt van de storymap.

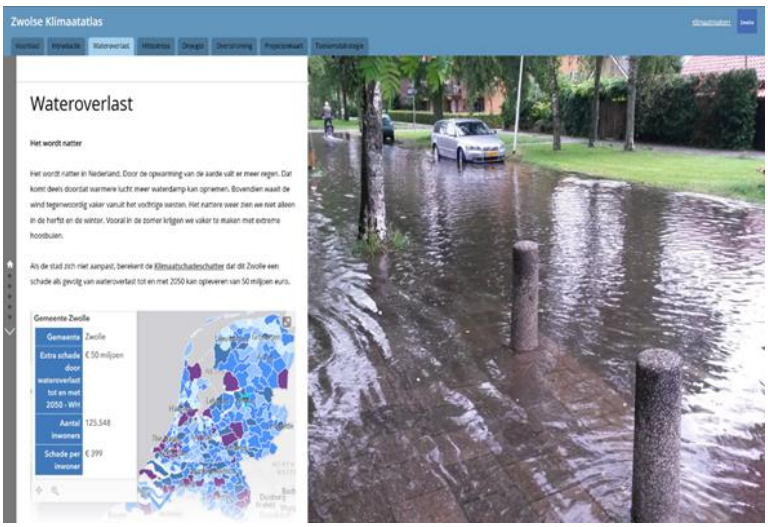

Ambassadeurschap en procesbegeleiding

Vraag een bekend persoon of een voorbeeld-stakeholder uit een bepaalde doelgroep om 'ambassadeur voor klimaatadaptatie' te worden. De ambassadeur inspireert, wijst ook op kansen en helpt bewustwording te creëren.

Daarnaast adviseren wij om iemand te betrekken voor het proces die buiten de betrokken partijen staat om het proces te begeleiden. De ervaring leert dat dit wenselijk is, omdat je als gemeente ambtenaar ook je eigen belang vertegenwoordigt.

Leefstijlen

Het concept 'leefstijl' zegt iets over activiteiten, attitudes, interesses en meningen van stakeholders. Leefstijlen hebben dus ook invloed op de bijdrage die een inwoner mogelijk wil leveren. Het helpt beter in te schatten hoe je je participatiestrategie moet vormgeven.

Een goede communicatie richting stakeholders is cruciaal voor het voorbereiden, (uit)voeren en afronden van de risicodialoog. Het gebruiken van leefstijlen als onderlegger voor de communicatie helpt het effect ervan te maximaliseren.

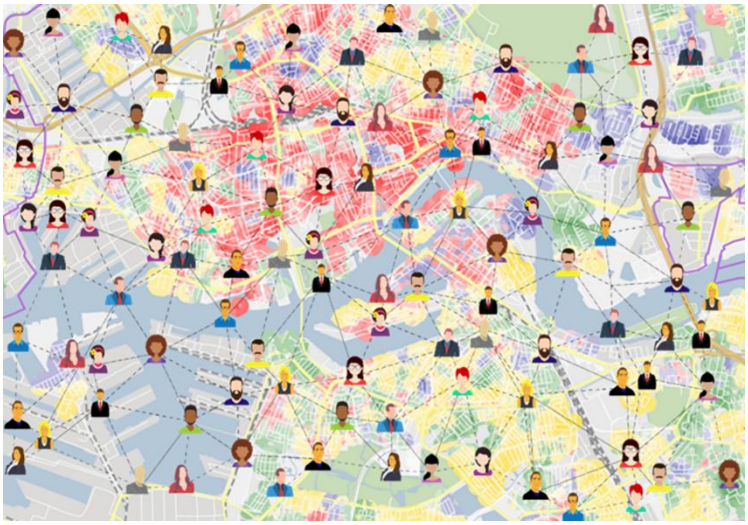

Bijlage 1 - Prioritering wijken

In onderstaande tabel staat per wijk de opgaves naast de klimaatopgave weergegeven en de kansen die zich in de wijken voordoen. Deze zijn opgehaald tijdens de tweede interne werksessie. Op het online klimaatportaal staan alle kansen ruimtelijk weergegeven die tijdens het gehele proces zijn opgehaald.

Wijken	Klimaat score [categorie]	Overige opgaves	Kans
Sprundel	**Zwaar**	• Zwerfafval in de openbare ruimte.	• Sociale cohesie is al goed. Energie die je kan activeren. • Actieve wijkvereniging. • Meer met de buurt/omgeving bezig. Ruimte en draagvlak voor groen.
Rucphen	**Zwaar**	• Particulier/defensie versplinterd eigendom van groen.	• Wildkamp betrekken.
Sint Willebrord	**Zwaar**	• Veiligheid (drugs). Heerst een houding: 'Tegen de overheid'. • Zitten niet te wachten op overheidsbemoeienis en campagnes. • Veel inbreiding in al bebouwd gebied. Groen is achtergesteld. • Veel problemen bij regenval. Verhard oppervlak neemt toe vanwege hechte gemeenschap. Parkeren in de voortuin.	• Sociale controle, elkaar helpen (inwoners staan voor elkaar klaar). • Medewerking van Jansen Hoveniers.
Zegge	**Gemiddeld**	• Bij dorpsraad Zegge heerst een houding "Tegen de gemeente".	• Vrijwilligersgroep rondom kerk. • Enquête bewoners voor bomen/beplanting type.
Schijf	**Gemiddeld**	• Particulier/defensie versplinterd eigendom van groen.	• Sociale cohesie. Buurtschap, Corso, Lego wedstrijd, actie basisschool. • Meer met de buurt/omgeving bezig. Ruimte en draagvlak voor groen.

Bijlage 2 – Overzicht stakeholders

In onderstaande tabel staan de lokale stakeholders per wijk weergegeven. Deze zijn opgehaald tijdens tweede werksessie bij de gemeente.

Wijken	Welke stakeholders zijn relevant?	Waarom is deze stakeholder relevant? Wat valt er bij deze stakeholder te halen?	Hoe 'kansrijk' is deze stakeholder?
Zegge	• Scholen • Dorpsraad Zegge • Vrijwilligersgroep kerk • Vrijwilligers Dorpsbos	• • Betrekken bewoners, kleinere initiatieven • Groep rond bedevaartkapel, veel bedrijvigheid • Groen/biodiversiteit	• • + • +/- •
Rucphen	• Wildkamp • Scholen • Palet	• Betrokkenheid en belang, Groene schoolpleinen • •	• WvoW
Sint Willebrord	• Jansen Hoveniers • Scholen	• Betrokkenheid. Acties. Participeren vanuit vakgebied. •	• WvoW
Sprundel	• Wijkverenigingen (3) • Buurthuis • Scholen, wandelpad • Winkeliersvereniging • Dorpswerk Sprundel • IKR	• Inzet voor (eigen) openbare ruimte op meerdere vlakken. Zwerfafval. • • Naast park, natuurlijk spelen • • • Industrieterrein, veel verharding, grote klimaatopgave	• • • + • • •
Schijf	• Brabant Water • Scholen • Skief	• • •	• • •